

DE GROTE KALANAG

Malte Herwig

De grote Kalanog

Hoe Hitlers goochelaar het verleden
liet verdwijnen en de wereld veroverde

Vertaald uit het Duits door Davida van Dijke

HOLLANDS DIEP
AMSTERDAM
2022

Oorspronkelijke titel: *Der grosse Kalanag. Wie Hitlers Zauberer die Vergangenheit verschwinden ließ und die Welt eroberte*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Penguin Verlag, een onderdeel van Random House GmbH, München, 2021

© Malte Herwig, 2021

© Vertaling uit het Duits: Davida van Dijke, 2022

© Nederlandse uitgave: Hollands Diep, Amsterdam 2022

© Omslagfoto: collectie Wittus Witt

Omslagontwerp: FAVORITBUERO, München

Omslagontwerp Nederlandse uitgave: Peter de Lange, Amsterdam

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 6306 8

ISBN 978 90 488 6307 5 (e-book)

NUR 320

www.hollandsdiep.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Hollands Diep is een imprint van Overamstel Uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Hoewel alles wat de goochelaar in de loop van een voorstelling zegt niets dan een web van leugens is, moet hij zich terdege vereenzelvigen met de rol die hij speelt en zelf zijn fictieve beweringen geloven. Dit geloof in zijn eigen rol zal overslaan op de toeschouwers.

Jean Eugène Robert-Houdin

Grote leugenaars zijn ook geweldige goochelaars.

Adolf Hitler

Als u denkt dat ik iets aan het doen ben, dan doe ik niets; maar als u denkt dat ik niets doe, dan... heb ik het al gedaan.

Kalanag

Inhoud

Het doek gaat op	9
Een goochelaar uit Duitsland	12
Gij zult niet goochelen	20
Duizendkunstenaar	27
Nul en negen	34
De getalenteerde meneer Schreiber	41
Bij papa Benz	51
Occulte ervaringen	65
Een hoogst eigenaardige organisatie	78
In de nachtmerriefabriek	90
De Oostenrijker	102
Met de tijd mee	110
Kerst in Carinhall	125
Marvelli	137
Goochelaarsduel	144
Goochelen op alle fronten	151
De ondergang	157
Een partijspeldje verdwijnt	168
Een vriend, een goede vriend	177
Verzet	182
Persilbriefjes uit het niets	185
Marvelli's wraak	202
Het onmogelijke wordt mogelijk	212
Simsalabim, daar ben ik weer	220
Meneer de directeur	227

De twee Brigittes	233
De geheim agent	245
De betovering van de wereld	249
Vergeef ons onze zonden	259
Het tweede televisienet	263
Eerlijk bedrog	276
Het hart van de goochelaar	292
Nawoord	297
Dankwoord	301
Noten	303
Fotoverantwoording	351

Het doek gaat op

Let goed op, dames en heren, laat u niet voor de gek houden. Ziet u deze stapel kaarten? Trek er maar een uit, ja ik bedoel u, niet zo verlegen zijn! Dit is geen hogere wiskunde, alleen een beetje goochelen. Hebt u de kaart bekeken? Geef hem dan aan mij terug, maar zonder dat ik hem kan zien. U weet nog welke kaart het is, hè? En u weet zeker dat ik de kaart niet heb gezien? Goed, dan heb ik nu een vrijwilliger nodig om de kaarten opnieuw te schudden. U ziet het, dames en heren, alles gaat volgens de regels. Geloof uw ogen, kijk goed, laat u niet om de tuin leiden. Denk eraan: het is gewoon een truc, een illusie. En het hele leven is een illusie, nietwaar? Hier, hartenaas! Was die het? Kijk eens aan!

Tevreden keek hij in de spiegel en legde het spel kaarten opzij. De truc ging feilloos, en hoe kon het ook anders? Het was een routine-stukje dat hij al kende sinds zijn kinderjaren, een publieksopwarmer-tje. Hij oefende alleen voor de spiegel van het landelijk ingerichte gastenvertrek omdat hij zichzelf ook na tientallen jaren nog graag zag goochelen. Ja, zijn taille was uitgedijd en zijn haar was al sinds hij midden twintig was spaarzamer geworden. Maar wat deed dat ertoe wanneer hij goochelde? Wie lette er op het kale hoofd of het buikje van een man in de bloei van zijn leven, die in staat was de aandacht van het publiek volledig op zijn handen te vestigen en zijn toeschouwers om zijn pink te winden – als hij hen al niet om alle tien zijn vingers wond?

De mensen zagen alleen wat ze moesten zien. Daar hoefde de presentator van de trucs niet eens bijzonder vingervlug voor te zijn.

Het was altijd weer verbazend hoe gemakkelijk mensen zich lieten misleiden. Het maakte niet uit of ze dom of intelligent waren, of het eenvoudig volk was of afkomstig uit de betere kringen, of het kinderen of volwassenen waren. Niemand kon aan de aantrekkingskracht van een geslaagde illusie ontsnappen, want de mensen wilden bedrogen worden. Ze beleefden er ongelooflijk veel plezier aan wanneer je ze voor de gek hield, hun te slim af was en hun één kort moment het gevoel gaf dat het onmogelijke mogelijk was.

En toch was hij deze keer zenuwachtig; een gevoel dat hij nauwelijks kende. Hij was altijd tot in de details voorbereid en als er ooit iets onverwachts gebeurde, kon hij daar bliksemsnel op inspelen. Hij wierp een keurende blik in de spiegel en trok aan de zwarte vlinderdas. De smoking zat als gegoten, dat was het probleem niet. Alles was in orde. Naast hem stond zijn goochelkoffer die speciaal uit Berlijn was overgevlogen. Zijn gastheer had duidelijk kosten noch moeite gespaard toen hij hem kort tevoren uitnodigde het avondprogramma met zijn goochelkunst op te luisteren.

Aangezien zo'n optreden een eer was waar hij niet voor kon of wilde bedanken, had hij meteen toegezegd te zullen komen. Het programma voor vanavond, dat een halfuur in beslag nam, deed hij uit de losse pols en hij zou er de goochelkoffer en smoking niet eens voor nodig hebben gehad als ze niet de vanzelfsprekende attributen van een goochelaar waren.

Dus waarom was hij dan zo zenuwachtig? Het was geen plankenkoorts. Daar had hij absoluut geen last van sinds hij op zijn vijftiende voor de eerste keer in het openbaar had opgetreden. Maar in welke stemming zou het publiek zijn na de verschrikkelijke gebeurtenissen van de afgelopen maand? Zelfs een goochelaar kan niet veranderen hoe het in de wereld gaat. Hij kan alleen zorgen dat de mensen het even vergeten.

Daar had hij weinig voor nodig. Nadat hij zijn toeschouwers met een paar kaarttrucs had opgewarmd, ontfutselde hij hun zijn rekwietsen. Mensen vonden niets grappiger dan wanneer je hen waar

iedereen bij was van hun eigendom beroofde, om het even later tot ieders vermaak weer tevoorschijn te toveren. Hij vernielde gouden zakhorloges, liet ze verdwijnen en op een onverwachte plek weer opduiken. Zo kon hij de tijd stilzetten, tenminste, voor even.

Hij inspecteerde zichzelf nog een laatste keer in de spiegel toen de deur achter hem openging. Zijn vriend, de adjudant, kwam binnen en gaf het teken dat de goochelshow kon beginnen: 'De Führer wacht op je.'

Een goochelaar uit Duitsland

Londen, januari 1951. Het Stoll Theatre op Kingsway liep langzaam vol. Het prachtige gebouw was een paar jaar voor de Eerste Wereldoorlog opgetrokken in de Franse beaux-artsstijl, met veel sierstucwerk, goud en kristal. Met twee dozijn loges en bijna drieduizend zitplaatsen over vier verdiepingen was het voormalig operapaleis nog steeds een van de grootste theaters van de Britse metropool en had het al vele jaren succes met variétévoorstellingen en ander amusementstheater. Maar een show zoals op deze avond was hier nog nooit eerder vertoond. Al dagenlang kondigden reusachtige affiches ‘het achtste wereldwonder’ en de ‘toonaangevende goochelaar van het vasteland van Europa’ aan.¹

Peinzend drentelde Val Andrews naar zijn stoel op de begane grond, waar hij uitstekend zicht had op het speelveld. De vierentwintigjarige Brit was hier niet voor zijn plezier, of in elk geval niet alleen daarvoor. Vanaf het moment dat zijn vader hem voor het eerst een goocheltruc had voorgedaan, fascineerde de kunst van bedrog en illusie hem en was hij verloren voor een fatsoenlijk beroep. Hij trad als buikspreeker op in variétés en schreef over goochelkunst. Deze avond was bestemd voor onderzoek en concurrentieanalyse en bood een goede gelegenheid om recente geruchten tot de bodem uit te zoeken.

In het publiek zaten beroepsgoochelaars, theaterrecensenten, variétéagenten en tientallen collega's van Andrews. Bekende goochelaars zoals Cecil Lyle, Francis White, Oswald Rae, Billy McComb en Robert Harbin waren hier samen met hun echtgenotes. Je herkende

hen op het eerste gezicht, omdat ze geen kostuum droegen maar de werkkleding van de goochelaar – een smoking – en omdat ze met hun hoofden bij elkaar zaten te fluisteren.

Wat te denken van deze nieuwe goochelaar uit Duitsland? Zou hij werkelijk in het volle zicht een echte auto van het toneel laten verdwijnen? ‘Een speelgoedauto misschien,’ sneerde een van de aanwezigen. ‘Ook al zou het het zwakste onderdeel van de show zijn,’ bracht goochelhandelaar en uitgever Charles Goodliffe te berde terwijl hij op het programma wees, ‘dan nog is het een briljante reclamestunt.’² Wie deze goochelaar ook mocht zijn, het ontbrak hem duidelijk niet aan zakelijk inzicht en hij had niet nagelaten het merk en de fabrikant van de verdwijnende Hillman Minx-toerwagen nadrukkelijk te vermelden, waarvoor hij ongetwijfeld een fikse vergoeding opstreek.

Ook Andrews was sceptisch, vooral omdat hij zo makkelijk aan een kaartje voor de première had kunnen komen. Er was in Engeland al in geen jaren meer een avondvullende goochelshow vertoond. Goochelen werd als achterhaald beschouwd, een ouderwets tijdverdrijf voor amateurs, kinderen en heikneuters.

Hoe triest dat ook was, over één ding waren Andrew en zijn collega’s het eens: wat tegenwoordig als goochelkunst werd gepresenteerd, kon je eerder als boerenbedrog dan als artistiek bestempelen. De trucs die je in kleine variététheaters en nachtclubs kreeg voorgeschoteld, waren steeds dezelfde en de uitvoering was liefdeloos en saai. Oude wijn in nieuwe zakken, geen vernieuwing, geen sprankeling. Het ‘achtste wereldwonder’ van de goochelarij, zoveel leek duidelijk, was een opschepperige belofte die de geheimzinnige goochelaar alleen maar zuur kon opbreken.

Wie was deze man met de klinkende naam Kalanag eigenlijk? Het mysterie van zijn naam hadden ze in elk geval al vlug opgelost. ‘*Jungleboek*,’ had een van Andrews’ collega’s in de foyer alleen maar gezegd en iedereen wist genoeg, want ieder kind in Engeland kende de verhalen van schrijver Rudyard Kipling. Andrews herinnerde zich

dat er een olifant in voorkwam die Kala Nag heette, wat zoveel betekent als 'zwarte slang'. 'Straks komt hij nog met een slang op het toneel aanzetten of laat hij meteen ook een hele olifant verdwijnen,' grapte een van de Britse experts tot hilariteit van iedereen.

Maar de jonge Andrews liet zich door de scepsis van zijn door de wol geverfde collega's niet afschrikken. Hij hield van première-avonden, en hij hield nog meer van geheimen. Ook hij had de roddels gehoord. Achter de artiestennaam Kalanag zou een goochelaar uit Duitsland schuilgaan, het land waarmee Groot-Brittannië een paar jaar geleden nog in oorlog was geweest. Naar men beweerde dezelfde Helmut Schreiber die voorzitter van de Magische Zirkel in het 'Derde Rijk' en nauw bevriend met Goebbels en Göring was geweest. Schreibers vroegere hoofdberoep zou filmproducent zijn geweest en hij zou propagandafilms voor de nazi's hebben gemaakt. Een invloedrijk man over wie gezegd werd dat hij zelfs voor Adolf Hitler had gegoocheld. 'Bereid je maar voor op een kostuumparade,' had een van Andrews' collega's in de foyer gefluisterd. De show zou vast meer spektakel dan echte goochelkunst bieden.

Maar daar was nu nog niets van te zien. Voor het zware rode toneelgordijn van het Stoll Theatre stond slechts één Indiase aardenwerken kruik. Een ondefinieerbare bittere geur drong in Andrews' neusgaten en leek hem een voorteken van wat er zou komen. Uit de orkestbak klonken de eerste tonen. Ook dat was ongebruikelijk. Welke goochelaar kon zich nou een eigen orkest veroorloven?

Toen ging het doek op. Met de uitroep 'Simsalabim!' verscheen Kalanag samen met zijn platinablonde assistente Gloria de Vos op het toneel. Hij sloeg een kolossaal spreukenboek open dat, zoals hij het publiek met een knipoog meedeelde, 'alle wonderen van de farao tot heden' bevatte.

Vervolgens presenteerde hij in een adembenemend tempo de ene na de andere goocheltruc, wat zo gesmeerd liep dat een recensent de show later met de klok van het Observatorium van Greenwich vergeleek. Onder de neus van het publiek verdween een auto inclusief

de burgemeester van Londen, nadat de goochelaar hem had gevraagd in de wagen plaats te nemen. De aardewerken kruik bleek een onuitputtelijke bron te zijn waaruit Kalanag tussen de acts door telkens 'water uit India' in een schaal goot. Een jonge vrouw werd in drie stukken gezaagd. Toen verscheen er een reusachtig Boeddhabeeld op het toneel en twee tempeldanseressen worstelden met levende pythons, terwijl het orkest geheimzinnige melodieën speelde en Kalanag zijn assistente Gloria hoog boven het podium liet zweven.

Duiven vlogen op uit schalen waaruit zojuist nog vlammen waren opgelaaid. Slangenbezweerders, balletmeisjes en dwergen kwamen in voortdurend wisselende decors en kostuums op, zweefden door de lucht en losten op in het niets – en in het middelpunt stond Kalanag, aldoor vriendelijk en onschuldig glimlachend, alsof dit allemaal de gewoonste zaak van de wereld was.

Andrews kon zijn ogen nauwelijks geloven. Veel van de trucs kende hij, maar hij had ze nog nooit zo inventief en glorieus uitgevoerd zien worden. Kalanag stelde zich er bijvoorbeeld niet tevreden mee om simpelweg één olielamp te laten verdwijnen. Hij liet meteen een tiental danseressen in lampenkapkostuum aantreden. 'Zo'n lampenkap zou ik weleens van dichtbij willen bekijken,' fluisterde een toeschouwer; een opmerking die Andrews als cynisch ervoer, want het moest wel een toespeling zijn op het gerucht dat de nazi's lampenkappen hadden gemaakt van de huid van hun slachtoffers in de vernietigingskampen.

Natuurlijk begreep Andrews de terughoudendheid van zijn collega's wel. Kalanags goochelgezelschap was het eerste Duitse ensemble dat na de Tweede Wereldoorlog een gastoptreden in Engeland had. De oorlog was nog maar zes jaar geleden. En al had Engeland gewonnen, het land leed onder de economische gevolgen en de afbrokkeling van het Britse imperium. Klonk er in de hatelijke opmerkingen niet ook een beetje jaloezie door op het opkrabbende West-Duitsland, dat inmiddels niet alleen een politieke bondgenoot was, maar ook economisch gezien na zo verpletterend verslagen te

zijn alweer verbazingwekkend grote vooruitgang boekte?

Op een Brits publiek moest dit allesovertreffende spektakel overkomen als de belichaming van de Duitse heropleving na 1945. Overdadige toneeldecors, tientallen medewerkers, de offensief tentoongespreide rijkdom van de corpulente, dikke sigaar rokende goochelaar en zijn in duur bont en luxe kostuums geklede assistente Gloria leken voorboden van het beginnende wirtschafswunder in West-Duitsland.

Geen van Kalanags trucs maakte dit duidelijker dan de ‘Kalanag-bar’. Met een transparante glazen kan in zijn hand wendde de met een zwart vlinderdasje getooide goochelaar zich tot het publiek en nam hij bestellingen op. ‘Nou dames en heren, wat kan ik voor u inschenken? Een sherry? Komt in orde mevrouw, een droge of een zoete?’ En met een zwierig gebaar schonk hij een plens water uit de kan in het glas dat een van zijn assistentes hem op een dienblad voorhield. Het effect was verbluffend, het glas vulde zich duidelijk zichtbaar met het gele drankje en de vrouw die het besteld had kreeg het direct geserveerd. ‘Alstublieft, mevrouw,’ riep de magische barkeeper, ‘proeft u deze heerlijke sherry eens. Het is echt sherry, dat kunt u bevestigen, nietwaar?’ De vrouw knikte verrast nadat ze een slokje had genomen. ‘Ziet u, *ladies and gentlemen!* Hier krijgt u elk drankje dat u maar wenst.’

Het publiek applaudiseerde voldaan en al gauw had Kalanag zijn handen vol. Hij veranderde water in wijn, bier, gin en whisky en liet de drankjes ook nog in bijpassende glazen opdienen. Geen wens bleef on vervuld. Andrews had deze truc vaker gezien, maar nog nooit zo vernuftig geënceneerd als door Kalanag. Toen een grapjas ‘inkt’ bestelde, kreeg hij ook die geserveerd – met een ganzenveer als cocktailstaafje. Zelfs dampend hete koffie en ijs schonk hij in een handomdraai uit zijn glazen kan. En hopla, hij was alweer met de volgende bestelling bezig.

Er leek geen drankje te zijn dat Kalanag niet tevoorschijn kon toveren. Het effect op het publiek, dat de rantsoenering en de oor-

logseconomie nog vers in het geheugen had, was fenomenaal. Als deze act in Engeland al zo veel opzien baarde, hoe enthousiast moest er dan in het grotendeels verwoeste Duitsland wel niet op gereageerd zijn? De ‘Kalanag-bar’ was – zoals de hele schitterende revue – een belofte van betere tijden, van plezier, van een aangename roes en vergetelheid.

Het kwam maar één keer tot een incident. Toen Kalanag de vrouw van de Britse goochelaar Cecil Lyle vroeg of ze ook een drankje uit zijn magische waterkan wilde, riep zij duidelijk hoorbaar door de zaal: ‘Ik drink niet met nazi’s.’

Het leek Andrews niet fair om deze indrukwekkende goochelaar voor nazi uit te maken, alleen omdat hij Engels met een sterk Duits accent sprak. Gloria mocht dan het type arische blondine zijn dat Duitse Wehrmacht-soldaten zich als pin-up voorstelden, en ja, de grote finale met vlaggenparade en blonde ballerina’s herinnerde het Londense publiek eraan dat dit een zeer Duitse show was.

Maar het was te goedkoop om de draak te steken met deze wel-doorvoede man met zijn hoornen bril, die het publiek zonder meer in zijn ban had gebracht. En de grootste verrassing was dat deze Duitser humor en zelfspot had en een ontwapenende vriendelijkheid; eigenschappen die totaal niet pasten bij het stereotype van de bazige mof dat in Engeland heerste.

Toen na bijna drie uur en de laatste ‘simsalabim’ ten slotte het doek viel, was er een groot slotapplaus. Val Andrews stond op en baande zich een weg naar de artiestenfoyer. Toen hij daar eindelijk aankwam, was Kalanag al omringd door zijn Angelsaksische collega’s, die hem met vragen en complimenten overlaadden. Toen liep Robert Harbin op de Duitser af: ‘U hebt een truc uit mijn goochelboek gestolen!’ Plotseling viel er een ongemakkelijke stilte.

Alle aanwezigen kenden Harbins *Demon Magic* uit 1938, een standaardwerk voor de goochelkunst, dat nu eens niet uitweidde over het opwarmen met vanouds bekende kaart- en touwtrucs, maar creatieve ontwerpen en tekeningen van trucapparaten bevatte. Kalanag

greep glimlachend en zonder aarzelen de hand van zijn Britse collega, schudde hem krachtig en zei: 'En ik mag wel zeggen, beste collega, dat deze truc een van de beste uitvindingen is die ik ooit heb gezien.'³ Alle ogen waren op Harbin gericht, die nu ook glimlachte en antwoordde: 'Gefeliciteerd, ik dacht eigenlijk dat dat idee een verzinsel was en heb nooit geloofd dat het werkelijk uitvoerbaar is.'

Ook de Britse vakpers liep over van lof voor de 'schitterende amusementsshow' en betreurde het alleen 'dat niemand van onze eigen landgenoten zo'n spektakel kan bedenken'. De kranten drukten grote foto's van de beeldschone Gloria af. Keer op keer probeerden Engelse persfotografen stiekem achter het toneel van het Stoll Theatre te komen om een vinger achter Kalanags trucgeheimen te krijgen.

Tijdens zijn optreedperiode van vier weken in Londen logeerde Kalanag in een luxehotel, waar hij dagelijks collega-goochelaars en journalisten op de thee ontving. Inmiddels was overal bekend geworden dat achter de '*fabulous* Kalanag', zoals de Britse vakpers hem noemde, inderdaad dezelfde Helmut Schreiber schuilging die voor 1945 president van de Magische Zirkel van Duitsland was geweest.

Eind januari 1951 kwam een medewerker van het weekblad voor goochelkunst *Abracadabra* bij de goochelaar op bezoek en vroeg hem rechtstreeks of hij vroeger een aanhanger van de nazi's was geweest. Zijn verblijf in Groot-Brittannië, antwoordde Kalanag, was toch zeker het beste bewijs dat er niets van die nazigeruchten klopte, die in diverse Britse tijdschriften voor goochelkunst werden rondgestrooid. Overigens had hij al een rechtszaak gewonnen tegen de Duitse goochelaar die deze kletspraatjes had verspreid, en als de man er nu niet mee ophield zou hij hem voor zes maanden laten verdwijnen – en wel in de gevangenis.

Val Andrews zou nooit vergeten wat hij die avond in het Stoll Theatre had gezien. Maar als Kalanag echt Helmut Schreiber was, hoe had hij dan zelfs maar een werkvergunning voor Groot-Brittannië kunnen krijgen? Nog raadselachtiger vond de jonge Engelsman het dat een voormalig producent van nazipropagandafilms het had klaar-

gespeeld om uitgerekend door een Joodse theaterexploitant als Bernard Delfont voor het Londense West End geboekt te worden. Werd Kalanag, die zonder meer een geweldige amusementsartiest was, misschien onrecht aangedaan? Of had deze goochelaar uit Duitsland, die na de oorlog de beroemdste goochelrevue ter wereld schijnbaar uit het niets op de planken had gebracht, een duisterder geheim dan zijn verbluffende goocheltrucs? Hoe had hij het gefikst om in een totaal verwoest land binnen slechts vijf jaar zo'n grandioze revue uit de grond te stampen?

Gij zult niet goochelen

Ze waren er allemaal tegen: zijn vader, zijn moeder, en natuurlijk ook de dominee. De predikant koos de uitleg van het tweede gebod uit de Kleine Catechismus van Maarten Luther toen hij een belijdenstekst voor de jonge Helmut Ewald Schreiber zocht: ‘Wij moeten God vrezen en liefhebben, dat wij zijn naam niet ijdel gebruiken in vloeken, eden, tovenarij, leugen of bedrog.’ En tovenarij en goochelen waren wat zowel de ouders als de geestelijk leider betrof één pot nat.

Niet dat Wilhelm Schreiber bijgelovig was. Hij geloofde wel in God, maar niet in geesten. Zijn bezwaren tegen de beroepswens van zijn zoon waren van een andere aard. De stoffenhandelaar had door Zwaabse nuchterheid welvaart en aanzien verworven. Zijn oudste zoon Otto was al eerste luitenant in het keizerlijke leger en drager van de onderscheiding *Pour le Mérite*; de moeder van zijn vrouw Martha was afkomstig uit een bekende handelsfamilie aan de Rijn.¹

Maar nu had zijn jongste aangekondigd dat hij ‘goochelaar’ wilde worden. Een variétéartiest! Een circusfiguur! gruwde de vader inwendig. Zijn zoon als vertegenwoordiger van een brodeloze kunst van verdacht allooi, die op het voorspiegelen van valse feiten berustte en alleen al daarom schadelijk voor het karakter moest zijn. Vader Schreiber had niets tegen amusement. Net als veel zakenmensen hield hij zelfs van de lichte muze en ook van de liederen van Schubert. Een bezoek aan een variétévoorstelling, een gemakkelijke matinee in het theater konden best door de beugel. Maar de plaats voor een man van zijn stand was in de zaal, niet op het toneel, en dat diende natuurlijk ook voor zijn zoon te gelden.

Het was de schuld van zijn zwager Ewald geweest, naar wie de kleine Helmut met zijn tweede voornaam was vernoemd. Die oom had zijn verantwoordelijkheid helaas wat te luchtig opgenomen. Hij had zijn achtjarige neefje, dat met een middenoorontsteking in het Maria-ziekenhuis in Stuttgart lag, een bijzonder boek cadeau gedaan zonder de gevolgen daarvan te beseffen. Tegen een avonturenroman van Karl May of Jules Verne zou de vader geen bezwaar hebben gehad, elk ander boek was wat hem betrof in orde geweest. Maar oom Ewald had de jongen *Das Goldene Buch der Magie* gegeven, dat hij in de Schwabacherse boekhandel-uitgeverij in Stuttgart in handen had gekregen.²

Op het blauwgroene glanzende omslag was een oude tovenaarsbaard met een witte baard en in rood gewaad afgebeeld. Op zijn hoed en kraag prijkten mysterieuze symbolen en achter hem glinsterden gouden stralen. Omringd door een schedel, een vleermuis en een duif hief de wijze magiër gebiedend zijn toverstok met zijn rechterhand. De ondertitel beloofde nieuwe en verrassende goocheltrucs 'voor diletantanten'. Dat woord kon zonder meer als compliment worden opgevat, als het tenminste betrekking had op goed gesitueerde burgers of leden van de adellijke stand die het zich konden permitteren om hobby's uit te oefenen.

Maar daar had Wilhelm Schreiber geen boodschap aan. Het was al erg genoeg dat de jongen in het ziekenhuis tijd te over had gehad om zich zonder ouderlijk toezicht aan dit dubieuze leesvoer te wijden. Zodra Helmut het ziekenhuis uit was, begon hij de beschreven kunstjes in de ouderlijke woning te vertonen. Zijn vader moest tijdens het ontbijt aanzien hoe zijn ei in lucht opging, om even later geplet uit zijn schrijfmap tevoorschijn te komen.³ Tijdens het middagen verging het de familie al niet beter, toen zoonlief een soeplepel in het décolleté van zijn moeder liet verdwijnen om hem meteen daarna uit de neus van het geschrokken dienstmeisje te trekken.

Het waren primitieve grapjes die hij zich dag in dag uit van zijn enthousiaste zoon moest laten welgevalen. Helmut sloeg een glas

door een tafelblad, kleurde rode rozen groen, maakte van twee dobbelstenen drie of vier, of sloeg een spijker door zijn duim. Op een gegeven moment had Wilhelm Schreiber er genoeg van. Hij pakte Helmut het boek af en verbrandde de goocheldoos die hij intussen van zijn bij elkaar gespaarde zakgeld had gekocht – wat de zoon er alleen maar in stijfde zich in het geheim nog ijveriger aan zijn passie te wijden.⁴

De jongen zocht in kranten naar advertenties voor goochelbenodigdheden en liet zich poste restante catalogi toesturen. Hij schafte *Das Goldene Buch der Magie* opnieuw aan en richtte op zolder, verstoep achter de kastkoffers van zijn vader, zijn goochelwerkplaats in. Hier studeerde hij de nieuwste trucs in. Munten, speelkaarten, zijden doekjes; hij moest de grepen dagelijks oefenen, zoals een pianist zijn toonladders. De ‘magische waterschaal van goochelaar Ching Ling Foo’ en het ‘wonder van Pythagoras’ waren zijn favorieten. Wanneer zijn ouders niet thuis waren, sloop hij hun slaapkamer binnen en oefende hij urenlang voor de spiegel tot de kunstgrepen hem zo ongelooflijk snel en makkelijk afgingen dat hij ze zelf niet eens had waargenomen.

Zelfs op school oefende hij onder zijn bank de drierijenkaarttruc, waarbij een spel kaarten onzichtbaar gecoupeerd werd. Omdat de kaarten soms uit zijn handen gleden en op de vloer vielen, stond de twaalfjarige bij de leraren bekend als een fervent skaatspeler. Dat er in de loop van zijn schoolperiode zo’n dertig kaartspellen van hem in beslag genomen werden, deerde hem niet. Hij wist altijd weer thuis of bij familie aan nieuwe te komen.

Zijn eerste voorstellingen gaf hij bij een schoolvriend thuis. Entree: vijf pfennig per persoon. De inkomsten investeerde hij in nieuwe goochelmaterialen en -literatuur. Hij verwaarloosde zijn pianolessen en peinsde er niet over om tandarts te worden, het beroep dat zijn ouders voor hem in gedachten hadden. Hij kon er niets aan doen, hij moest goochelen, van ’s ochtends vroeg tot ’s avonds laat, of hij nu ziek of gezond, blij of verdrietig was. Hij móést, het was zijn

roeping.⁵ ‘Het geheim van elk succes,’ had zijn idool, de beroemde goochelaar Ernest Thorn verklaard, ‘is ijver. Zonder dat zal zelfs het grootste talent in ons vak niets bereiken.’⁶

Maar: die ijver moest op de juiste manier worden ingezet, en menig doel in het leven was sneller te bereiken als je je van een paar trucjes kon bedienen. Hij liet zich omkopen door zijn vader, die wilde dat zijn zoon met Kerstmis een pianostuk zou voorspelen. Omdat de jonge goochelaar allang geen tijd meer had om ook nog op de piano te oefenen, nam hij zijn toevlucht tot een truc. Met behulp van een cijferstrook boven de toetsen speelde hij *Am Meer* van Schubert. Zijn ouders mochten in de aangrenzende kamer luisteren, het hulpmiddel liet hij verdwijnen en hij nam de beloofde 20 mark van zijn vader in ontvangst.

Toen hij twaalf jaar was, vond er een incident plaats met verstrekkende gevolgen. Hij had in de achterwand van de mooie kastkoffer van zijn vader een gat gesneden, waardoor een schoolvriendje stiekem naar binnen kon kruipen. Zijn publiek zette grote ogen op toen Helmut een kostuum in de lege koffer stopte, deze zorgvuldig afsloot, er een paar keer met zijn toverstok voor rondcirkelde en plotseling de vriend, gekleed in het kostuum, uit de koffer kwam. Ook zijn vader keek raar op toen zijn alvast voor de zomervakantie gepakte kastkoffer ontplofte en de inhoud over de vloer werd uitgestort. Dat kon zo niet langer. Wilhelm Schreiber had een idee. Hij zocht hulp bij de enige man die zijn zoon ervan zou kunnen overtuigen dat de goochelarij geen nastrevenswaardig beroep was: Chevalier Ernest Thorn.

Moses Abraham Thorn, geboren in 1853 als onderdaan van de Oostenrijkse keizer in de provincie Galicië, was rond de eeuwwisseling een van de belangrijkste illusionisten van zijn tijd. Als ‘Chevalier Ernest Thorn’ trad hij over de hele wereld op, zijn reizen brachten hem naar Egypte, China en India. Zijn show heette *Een avond in dromenland*. Thorn was wereldwijd en kon zijn voorstellingen ook in het Spaans, Engels of Frans geven. Bovendien wist hij hoe hij zijn

publiek moest bereiken, of hij nu aan het hof van koning Norodon in Cambodja goochelde of in Amerika stof deed opwaaien door een paard te laten verdwijnen.⁷

Terwijl hij privé een kalme, evenwichtige man was, kon Thorn grof tekeergaan tegen zijn assistenten als ze verkeerd met zijn vernuftig geconstrueerde goochelapparaten omsprongen. Zijn vrouw Julia was tevens zijn *stage partner* en moest nogal wat doorstaan. Nu eens verdween de mooie Julia in fel oplaaiende vlammen, slechts beschermd door een voor het publiek onzichtbaar asbestgordijn. Dan weer steeg ze als hoogtepunt van Thorns Ark van Noach-illusie op uit een toneelconstructie van het Bijbelse schip, waaruit haar man eerder al allerlei dieren tevoorschijn had getoverd. Zondvloed en vuurzee op de bühne: Chevalier Ernest Thorn wist hoe hij zijn shows een dramatische noot kon geven. Zijn lijfspreuk was: ‘Het leven is een illusie, de dood een onoplosbaar raadsel!’⁸

Thorn was – zoals de Oostenrijkse goochelaar Hans Trunk het verwoordde – ‘een van die illusionisten die er niet zozeer uitspringen door bijzondere noviteiten als wel doordat ze de kunst verstaan hun acts een persoonlijk tintje te geven, bij elke truc het onderste uit de kan te halen en er subtiliteiten in te voegen waardoor je terecht kunt denken dat het toch om iets nieuws gaat’.⁹ In 1918 werd hij het eerste erelid van de Magische Zirkel. Zijn devies werd ook Kalanags stelregel: ‘Nooit stilstaan, altijd verder werken en nieuwe dingen bijleren.’

Wilhelm Schreiber kon niet vermoeden dat Ernest Thorn op een dag voorbeeld en mentor van zijn zoon zou worden. Die zou van Thorns likeurtruc Kalanags ‘wonderbar’ en van het verdwijnende paard – precies zoals Henry Ford het bedoeld had – een verdwijnende auto maken en even inventief als zijn leermeester blijken te zijn.

In één ding had vader Schreiber het met zijn zorgen over het goochelaarsberoep bij het rechte eind, tenminste, in het geval van Ernest Thorn. Hij zou zijn laatste levensjaren na de dood van zijn vrouw in armoede slijten en op 21 mei 1928 volledig berooid in Leipzig overlijden. In zijn huis werd een kussen gevonden waarin Julia’s juwelen

waren genaaid. Van de verkoop van die kostbaarheden zou hij zijn laatste jaren op een waardige manier hebben kunnen doorbrengen. Maar Thorn had het niet over zijn hart kunnen verkrijgen om de laatste aandenkens aan zijn geliefde vrouw weg te doen.¹⁰

Toen Thorn in de Friedrichsbau in Stuttgart optrad, was hij op het toppunt van zijn roem. Het was Wilhelm Schreiber niet ontgaan dat zijn zoon stiekem het theater was binnengeglipt om aantekeningen te maken over de voorstelling van zijn idool.¹¹ Van pure opwinding had de jongen de bierkroes van zijn buurman omgestoten, die tot overmaat van ramp een vriend van zijn vader bleek te zijn. Helmut was betrapt. Maar de vaderlijke uitbrander bleef uit. In plaats daarvan moest hij zijn ouders gezelschap houden, die op zaterdagavond een gast verwachtten voor het eten.

Zijn moeder had pasteitjes en knoedelsoep gemaakt. Als toetje stond een ijstaart klaar. Toen werden de twee alleen gelaten. Zoals afgesproken wendde Ernest Thorn zich tot Helmut.

‘Ik hoor dat jij goochelaar wilt worden, jongen? Daar kan ik je geen geluk mee wensen. Goochelaar is geen goed beroep. Ik wou dat ik jong genoeg was om opnieuw te kunnen kiezen.’

Helmut was ontzet. ‘En dat zegt u, Chevalier Thorn?’

‘Ja ik, m’n jongen, Chevalier Thorn, die de mensen toejuichen. Ik heb drie keer in mijn leven zagezegd schipbreuk geleden. Het was moeilijker dan je je kunt voorstellen om elke keer weer opnieuw te beginnen. Dat lukt maar weinig mensen, velen gaan voorgoed te gronde. Wees verstandig, jongen, maak eerst je school af voor je beslist. Ook voor een goochelaar is het goed om een einddiploma te hebben. Beloof me op je erewoord dat je dat doet.’

Het was niet wat Helmut van zijn grote voorbeeld wilde horen, maar toch knikte hij plichtmatig, in de hoop dat de meestergoochelaar hem in ruil voor deze belofte nog wat trucs zou laten zien. En dat gebeurde. Thorn liet de vierazentruc onder een krant zien, duwde zes munten door de tafel heen en liet stippen van de ene lepel op de andere springen.

Toen keek hij zijn toeschouwer uitnodigend aan: ‘Wat kun jij eigenlijk zoal? Laat me eens wat zien!’

Helmut trilde van de zenuwen. Hij begon met het bekerspel, ook wel balletje-balletje genoemd, een klassieke vingeroefening die al door goochelaars op middeleeuwse marktpleinen werd gedaan. Om zijn idool niet te vervelen had hij een speciale variatie verzonnen, een recept uit zijn geboortestreek dat hij de grote Ernest Thorn wilde voorschotelen. Nadat hij het balletje meerdere keren heen en weer had geschoven, verdween het plotseling en kwamen in plaats daarvan een aardappel, een ui en een teentje knoflook onder de drie bekers vandaan. Thorn keek de jongen verbluft aan, die in het vette dialect van zijn geboortestad zei: ‘En doar hebbu d’ ingrediënte voor Zwaabse aardappelsoep!’ De Chevalier zei niets, maar er verscheen een glimlachje rond zijn lippen, wat Helmut het gevoel gaf dat hij de meester voor zich had gewonnen.

Toen zijn ouders een halfuur later weer binnenkwamen, konden ze hun ogen niet geloven. Hun zoon was druk bezig zijn trucs aan de illusiegrootmeester te vertonen en die leek niet alleen onder de indruk van de show, maar gaf de jongen ook nog adviezen. Het was allemaal vergeefse moeite geweest. Vader Schreiber wierp Thorn een radeloze blik toe. De Chevalier haalde hulpeloos zijn schouders op. ‘U zult niet kunnen voorkomen dat uw zoon doet waarvoor hij in de wieg is gelegd. Ik heb nog nooit zoiets gezien.’¹²

Toen wendde hij zich weer tot de jonge Helmut en zei ernstig: ‘Mocht je toch nog steeds je leven aan goochelen willen wijden, bedenk dan één ding: goochelkunst kun je niet half doen. Het is erop of eronder!’¹³

Kalanag zou hem daar later gelijk in geven en in zijn memoires schrijven: ‘Ik heb veel van mijn collega’s zien mislukken en sommige hebben zelfmoord gepleegd. Alleen wie dit beroep als levenstaak ziet in plaats van als inkomstenbron, zal de mensen blij maken met zijn kunst.’¹⁴

Duizendkunstenaar

Helmut Ewald Schreiber – niet bepaald een klinkende naam. Zeker niet voor een leerling in de mysterieuze kunsten waarvan de leidende vertegenwoordigers van begin twintigste eeuw graag exotische namen als Houdini, Uferini, Okito of Chung Ling Soo droegen. Maar de jonge gymnasiast heette nu eenmaal Helmut Schreiber en had onder die naam ook voor de eerste keer in het openbaar opgetreden. Dat was in augustus 1916 geweest, de Eerste Wereldoorlog woedde toen al ruim een jaar. De oorlogshospitaal van het Duitse Keizerrijk vulden zich met alsmaar meer gewonden die, blind door gifgas of half uiteengereten door granaatkartetsen, weer in hun vaderland aanspoelden. Ook in Stuttgart, de geboorteplaats van de scholier Helmut Schreiber, die net als veel van zijn leeftijdgenoten in opdracht van het Rode Kruis werd ingezet om de gewonden aan het thuisfront te helpen.

Zijn debuut in het Militair Reservehospitaal XI in Stuttgart was inmiddels drie jaar geleden en hij zag het geheel terecht als het begin van een veelbelovende artiestencarrière, die hij doelbewust wilde plannen en nastreven. 'Helmut Schreiber heeft met drie kameraaden op 17 augustus 1916 's avonds om halfacht onze gewonden en zieken aangenaam beziggehouden met goocheltrucs, waarvoor de hospitaaldirectie hem zeer vriendelijk bedankt.' Lazaretinspecteur Müllers woorden waren allervriendelijkst en om nooit te vergeten. Ze konden nuttig zijn om de weg te effenen voor toekomstige optredens, als referentie en reclame voor de jonge artiest. Hij had een plakboek aangelegd waarin hij zorgvuldig als een boekhouder al zijn

optredens met de specifieke trucs optekende, referenties overschreef en strooibiljetten en affiches van zijn voorstellingen plakte.

Sindsdien had hij maar liefst achtenvijftig voorstellingen gegeven en zijn lazarettournee had hem allang over de grenzen van zijn geboortestad Stuttgart naar Böblingen, Waiblingen, Freudenstadt en zelfs Passau gevoerd. Hij nam nooit een honorarium aan en toen hem toch een keer 5 mark in de hand werd gestopt, doneerde hij het geld aan het krijgsgevangenenfonds. Hij had onder de veelbelovende titel *Een uurtje in het rijk der wonderen* al een avondvullend programma uitgewerkt dat er zijn mocht. Na een muzikaal voorspel verwelkomde hij zijn publiek met een 'vurige bloemengroet', toverde hij hun met 'surrogaatinkt' iets voor en gaf een rondleiding van 'tien minuten door de politieke dierentuin'.¹ Na nog wat kaarten- en doekjestrucs was er een pauze. De tweede akte begon met een hele mondvol: 'Satanella, het laatste wonder van de twintigste eeuw', gevolgd door een 'mysterieuze verwisseling', een 'sensationele onthulling' en een 'patriottische noviteit op z'n Bulgaars', waarvan alleen al de aankondiging op grote strooibiljetten van het Stadttheater van Passau volstond om de nieuwsgierigheid van het publiek ten top te drijven.² Met een ingevoegd nummer als 'oorlogskok en eieren leggende haan' bewees de jonge goochelaar toen al dat hij niet alleen gevoel voor humor, maar ook oog voor de alledaagse zorgen en behoeften van zijn publiek had.

Als hij een gastoptreden verzorgde in het kader van een groter amusementsprogramma dan paste hij zijn voorstelling aan, waarbij hij geen kans liet schieten om de aandacht op toepasselijke wijze op zichzelf te vestigen. Toen de organisatoren van een bonte avond op 12 februari 1919 in Böblingen *Een uurtje in het rijk der wonderen* tot twintig minuten inkortten, mocht hij als goedmakertje met zijn 'telepathie-experimenten' de grote finale van de avond verzorgen en werd hij op de affiche nadrukkelijk als 'nieuw succesnummer' aangekondigd.

Ondertussen hadden ook de kranten lucht gekregen van de 'jonge heksenmeester', die zijn verbluffende kunststukjes 'met de nodige

vingervlugheid en welbespraaktheid' wist te verrichten. Daarmee waren de twee speciale talenten van de nog niet eens meerderjarige goochelaarsleerling al samengevat. Dezelfde talenten die hem niet alleen tientallen jaren later tot een van de succesvolste en beroemdste goochelaars zouden maken, maar bovendien ook in uiteenlopende levenssituaties van pas bleken te komen: Helmut Schreiber was zowel goed met zijn handen als goedgebekt.

Zo charmeerde hij al op zijn zestiende zelfs doorgewinterde krantenrecensenten, die naar zijn goochelshow kwamen met het vaste voornemen om zich over niets ter wereld meer te verbazen – en zeker niet over de trucjes van een 'jonge melkmuil uit het Zwabenland'. Maar wat was hij een ongelooflijk koddig joch, levendig en beweeglijk. De ondeugd straalde uit zijn ogen en hij kon er in het vertrouwde, gemoedelijk dialect van zijn geboortestreek aanbiddelijk op los kletsen. Met humor en zelfspot won hij zijn publiek voor zich, hij paaide het met zijn snelle babbel en grapjes tot het ontvankelijk was voor zijn bedrog.

Ja, de mensen wilden bedrogen worden. In een door oorlog, technologie en wetenschap onttoverde wereld hunkerden ze ernaar om nog eenmaal compleet versteld te staan, in elk geval voor één kostbaar ogenblik. Ook de recensent was niet immuun en moest bekennen dat het hem net zo verging als alle andere toeschouwers van deze jonge goochelaar: 'Ik gooide mijn stoïcijnse nuchterheid gewoon overboord en was een en al verbazing en bewondering.' Deze jongeman stond ongetwijfeld een grootse toekomst te wachten. Ondanks zijn jonge leeftijd en de oorlogsschaarste beschikte de Zwaabse goochelaarsleerling al over een flink aantal goochelapparaten. Zijn bliksemtempo kon je doen duizelen wanneer hij achter het kleine, met zwart fluweel bedekte tafeltje ging staan en een of andere verhaal ophing terwijl hij in de weer was met dobbelstenen, een duivenpan en kostbare zijden doekjes, die hij met verve op een ijzeren rek smeedt. Zo'n programma, dat wist de recensent heel zeker, 'zou ook op een groter variétépodium niet aan glans verliezen'.

De jonge Helmut Schreiber kon nagenieten van zijn successen terwijl hij de krantenknipsels in zijn album plakte en de verkregen referenties overschreef. ‘Desgevraagd worden ook de originele verklaringen overlegd’, stond er op de eerste bladzijde van het plakboek. Het in karton en linnen gebonden boekje was een poëziealbum van zijn triomfen en soms waren de referenties zelfs op rijm gezet, zoals deze heildronk op de lazarettgoochelaar van de hand van een geneesheer-directeur in juli 1919:

In een geheime toversfeer
Zijn wij, schijnt het, opgenomen
Onze gids zij alle eer!
Zonder ons lang te bezinnen
Volgden we deze muzenzoon
De vierde dimensie binnen
Wij danken voor zijn grote ijver
Duizendkunstenaar Helmut Schreiber
Dat hij die ons vandaag verblijdde
Op de planken en in 't leven
Van succes steeds zij omgeven.
Dat hij even elegant
Als hij de geesten kan bevelen,
Zijn levenslot moge bespelen
Dat hij vlug en wendbaar blijve
Drink met mij op Helmut Schreiber.⁴

Het was geen grote dichtkunst, maar nuttige gebruikspoëzie voor de carrière van de aldus in het zonnetje gezette ‘duizendkunstenaar’. De dichtende lazaretdirecteur kon in 1919 niet weten hoe elegant Helmut Schreiber daadwerkelijk zijn lot zou bespelen en uit elke penibele situatie nog een uitweg zou vinden. Maar hij voelde wel goed aan dat de jonge artiest een uitzonderlijk talent was, dat ooit de wereld aan zijn voeten zou hebben.

Het pad naar roem begon op 15 augustus 1919 in een hotel in het kleine dorpje Wildberg in het Zwarte Woud.

Helmut Schreiber kwam te laat. Even voor acht uur 's avonds stapte hij het kantoor van het tot oorlogshospitaal omgeturnde Sommerberghotel binnen. De sergeant-majoor van de medische dienst leek niet erg blij om de jonge artiest te zien. Hij kwam pal voor hem staan en beet hem toe: 'Wat denkt u wel? We wachten al een uur!' Haastig duwde de onderofficier hem de tjokvolle zaal in en sommeerde hem naast de kolomkachel te gaan staan, die vreemd genoeg ook in augustus op volle toeren brandde. Het stonk naar carbol en tabak, de hitte was ondraaglijk en het zweet stond Helmut Schreiber al op het voorhoofd voordat hij zelfs maar met zijn voorstelling was begonnen. Hij keek om zich heen; omdat er niet genoeg stoelen waren, zaten de patiënten op ladders, tafels, vensterbanken en zelfs boven op de kasten.

Boven het podium hing een reusachtige handgeschilderde affiche: VANAVOND: KALA NAG – DE GROTE GOOCHELAAR. Dus toch een verwisseling, zij het eerder ergerlijk dan mysterieus. Kwaad beende hij de zaal uit en vroeg de sergeant-majoor: 'Wie is Kala Nag?'

'Dat bent u toch.'

'Ik heet Helmut Schreiber.'

'Onzin. Wij bepalen hoe u heet.'

Er hielp niets aan, hij moest terug de snikhete zaal in en zijn goochelkunsten vertonen onder de vreemd klinkende naam die helemaal niet bij hem leek te passen. Hij had een knijpbril op zijn neus met een kettinkje achter zijn oor en leek in zijn smoking zo mager als een lat. De menigte keek van hem naar de affiche en de naam Kala Nag boven zijn hoofd, en barstte in schaterlachen uit. Moest dat de 'grote goochelaar Kala Nag' voorstellen? 'Zuster, breng een flesje melk voor de kleine!' riep een soldaat. 'Zuster, neem meteen een schone luijer mee,' riep een ander en zorgde voor nog grotere hilariteit in de zaal.

Wat moest hij doen? Ze mochten niet aan hem zien hoe boos hij was dat hij zo onverdiend voor schut stond. Er zat niets anders

op dan te beginnen en erop te vertrouwen dat de mensen zich nog zouden laten overtuigen van hem en zijn prestaties. Al moest hij deze keer niet alleen duiven en kaarten van gedaante laten veranderen, maar ook zichzelf. Hij moest Kala Nag worden. Na tien minuten werd het stiller, geleidelijk aan verstomden de pestkoppen. Na een kwartier klapten er een paar. Toen de eerste pauze kwam, had hij de zaal voor zich gewonnen.

Zelfs de norske sergeant-majoor kon een zweem van een glimlach niet onderdrukken toen hij de goochelaar na deze vuurdoop het kantoor van de directeur binnenbracht. De arts-officier kwam met een vriendelijk gezicht overeind van achter zijn bureau en nodigde zijn jonge gast uit een kopje thee te blijven drinken.

‘Nou, meester Kala Nag, hoe bevalt uw nieuw naam?’

‘Ik ben verrast, meneer. Hoe komt u uitgerekend op Kala Nag?’

‘Helmut Schreiber: dat is toch geen naam voor een goochelaar. De mensen willen een geheimzinnige naam horen, iets fantasierijks en exotisch, iets onbegrijpelijks. Toen de sergeant-majoor mij vertelde dat er ene meneer Schreiber uit Stuttgart bij ons kwam goochelen, heb ik gezegd: nonsens, die man moet Kala Nag heten.’

De arts-officier wees op het boek dat op de theetafel lag.

‘Kent u *Het jungleboek* van Rudyard Kipling? In een van de verhalen rijdt een Indiase jongen, Toemai, op een olifant genaamd Kala Nag. Dat betekent zwarte slang.’

Hij stak Helmut het boek met roodleren omslag toe, waarop een gouden swastika prijkte. ‘Het Indiase symbool van geluk. Moge het u geluk brengen.’

Aandachtig bladerde de jonge goochelaar door het boek en las hoe de legendarische olifant ‘in volmaakte stilte voortging, door het dichte Garowoud glijdend alsof het uit rook bestond’.⁵

‘Kala Nag’, wat klonk dat plotseling geheimzinnig nu hij de betekenis kende. De naam had inderdaad iets magisch. De grote olifant en de zwarte slang in één woord verenigd. De dokter had duidelijk gelijk. Van nu af aan zou hij Kala Nag heten.

‘Maar vertel,’ zei de arts-officier uitnodigend, ‘hoe bent u er eigenlijk toe gekomen om te gaan goochelen?’

‘Dat was in 1911,’ antwoordde Kala Nag, ‘en mijn vader was er tegen.’